

Rozvoj volebnej gramotnosti žiakov (vzdelávací materiál)

Zhotovil a vydal: PROVENTUS, o.z., Vyšehradská 6, 851 06 Bratislava, office@ozproventus.sk
Materiál vznikol v rámci implementácie projektu „Rozvoj volebnej gramotnosti u žiakov z MRK“

*„Projekt **Rozvoj volebnej gramotnosti u žiakov z MRK** bol podporený sumou 4500 eur z Fondu pre mimovládne organizácie, ktorý je financovaný z Finančného mechanizmu EHP 2009-2014. Správcom Fondu je Nadácia otvorenej spoločnosti - Open Society Foundation. Cieľom projektu **Rozvoj volebnej gramotnosti u žiakov z MRK** je **Posilnenie zraniteľných skupín**“.*

Cieľ vzdelávacieho materiálu

Cieľom materiálu je napomôcť implementácii projektu „Rozvoj volebnej gramotnosti u žiakov z MRK“ a prispieť tak k rozvoju volebnej gramotnosti na Slovensku, najmä u žiakov z marginalizovaných rómskych komunít. Materiál má slúžiť pedagógom škôl pri príprave, implementácii a vyhodnocovaní aktivít v oblasti rozvoja témy volebnej gramotnosti.

Upozornenie: materiál neprešiel jazykovou ani grafickou úpravou. Dokument je určený výhradne pre interné účely školy a obsahuje vyňate a/alebo spracované informácie z uvedených informačných prameňov, príp. z verejne dostupných zdrojov. Cieľom dokumentu nie je generovať nové poznatky alebo formulácie ale prehľadnou formou zhromaždiť praktické informácie pre pedagógov a žiakov školy v predmetnej oblasti.

Stručný opis projektu

Poslaním tohto projektu je vštepiť budúcim rómskym voličom/lídrom znalosť svojich ľudských a občianskych práv ako i volebné hodnoty a posilniť tak ich volebnú gramotnosť prostredníctvom praktického zážitkového vzdelávania. Výsledkom projektu bude vytvorená sieť expertov venujúcich sa tejto problematike, spracované a odpilotované odborné materiály a zrealizované 4 zážitkové workshopy pre cieľovú skupinu – žiakov z marginalizovaných rómskych komunít.

1. Demokracia – vláda ľudu a/alebo výdobytky modernej spoločnosti

Demokracia je vo všeobecnosti považovaná za vládu ľudu, ktorý realizuje svoje právomoci prostredníctvom pravidelne sa opakujúcich slobodných volieb. Winston Churchill kedysi povedal, že demokracia je tou najmenej zlou vládou zo všetkých foriem vlád.¹ Demokratické zriadenie je v dnešnej dobe dokonca bazálnou podmienkou Európskej únie, ktorej členským štátom je aj Slovenská republika, nakoľko žiadny štát, ktorý nie je považovaný za demokratický sa nemôže stať jej súčasťou. Demokracia však bola ešte pred niekoľkými rokmi v priebehu dramatických udalostí týkajúcich sa pádu komunizmu vo východnej Európe trvalou výzvou.² Paradoxom však je, že fenomén demokracie nabral na popularite najmä v priebehu posledných rokov. Ešte pred polstoročím bola demokracia pojmom, ktorý bol známy len na Západe. Čo však demokracia znamená? Mnohí ľudia v súčasnosti sú presvedčení, že ideál demokracie prichádza zo Spojených štátov amerických a znamená neobmedzenú vládu ľudí. Demokracia však má omnoho hlbší význam, ktorý naberá inú podobu v súčasnosti s porovnaním s klasickou formou demokracie, ktorej korene siahajú až do starovekého Grécka či Ríma. Súčasná moderná demokracia dáva ľuďom minimálne dve možnosti. Ako uvádza Siedentop, na jednej strane „demokratická sloboda či autonómia jednotlivca ukazujú, že je potrebná veľká miera spoločenskej organizovanosti, pretože trhové vzťahy a neustále rastúca spoločenská deľba práce očividne zväčšujú priestor pre individuálnu voľbu a pomáhajú nám žiť svojím životom.“³ Omnoho dôležitejšie je však ako ľudia dokážu s touto možnosťou naložiť a aktívne uplatniť svoje demokratické práva v prospech rozvoja celej spoločnosti. Stále existujú hlasy, ktoré volajú po väčších právach a väčšej miere priamej demokracie (napr. na Slovensku sa presadila priama voľba prezidenta republiky občanmi, čo zvýšilo mieru priamej demokracie v krajine). Na druhej strane existuje veľká skupina občanov, ktorí nevyužívajú svoje voličské právo a správajú sa k demokracii pasívnym spôsobom. Neraz práve títo občania najviac kritizujú spoločenské zriadenie, príp. sú obeťou vlastnej (voličskej) pasivity.

¹ Podľa: goodreads.com [online],2010. [cit. 18.04.2011], Dostupné na www: <http://www.goodreads.com/quotes/show/267224>

² Podľa: Siedentop, L.: Demokracie v Evropě. Brno : Barrister & Principal, 2004, s. 51

³ Tamtiež, 2004, s. 52

2. Osobitosti vzdelávania marginalizovaných rómskych komunít

Marginalizované komunity sú také spoločenstvá, ktoré sú ohrozené (v sociálnych vedách). Proces vylučovania jednotlivcov alebo komunít na okraj spoločnosti, ktorý im znemožňuje zmysluplne sa zúčastňovať na sociálnom, ekonomickom či politickom živote, čoho dôsledkom je ich materiálna a duchovná deprivácia a chudoba. V politickej filozofii a sociológii je marginalizáciou označovaný proces vylučovania jednotlivcov alebo komunít na okraj spoločnosti. Iris Marion Young považuje marginalizáciu za jednu z foriem štrukturálnych nespravodlivostí súčasných spoločností. Marginalizované komunity sa stávajú závislými na podpore štátu a jej byrokratickej mašinérii. Závislosť zvyšuje riziko diskriminačného, znevažujúceho a represívneho zaobchádzania zo strany verejnej správy aj súkromného sektora. Odstránenie marginalizácie neznamena len poskytnutie základných životných potrieb, ale aj zmysluplné zapojenie do spoločnosti tak s cieľom zvyšovania pocitu seba rešpektu. (Iris Marion Young, 2001).⁴

Jednou z marginalizovaných komunít sú aj rómske komunity, ktoré sú na Slovensku prítomné najmä vo východnej a južnej časti krajiny. Tieto komunity sa vo všeobecnosti vyznačujú chudobou, nízkou gramotnosťou a nezáujmom o spoločenské dianie v krajine. Existuje niekoľko organizácií, ktoré systematicky pracujú s týmito komunitami, aby prispeli k zvýšeniu ich miery integrácie do spoločnosti. Okrem iného sú to napríklad Nadácia Otvorenej Spoločnosti, Rómsky inštitút, Divé maky a pod.

Základným predpokladom na aktívnejšie zapojenie rómskych komunít do verejného a spoločenského diania na Slovensku je zvýšenie vzdelanostnej úrovne, a to aj v oblasti tzv. volebnej gramotnosti. Volebnú gramotnosť tu môžeme chápať ako schopnosť prijímať osobné rozhodnutia a aktívne ich uplatniť v rámci volebného systému danej krajiny pre svoje a spoločenské dobro v zmysle platnej legislatívy.

Vzdelávania rómskych detí, mládeže a dospelých sa vyznačuje viacerými špecifikami, ktorých výskumom sa zaoberá štát ako aj neziskové a mimovládne organizácie. Jednou z najlepších prác na tému vzdelávania rómskych detí, ktoré

⁴ <http://vzdelavanie.nadaciapontis.sk/slovník/Slovn%C3%ADk-pojmov-1/M/Marginaliz%C3%A1cia-84/>

v poslednom čase na Slovensku vyšli je publikácia Inštitútu pre dobre spravovanú spoločnosť s názvom: „Rómske deti v slovenskom školstve“⁵. V tomto vzdelávacom materiály vychádzame v texte nižšie z tohto dokumentu.

Medzi základné problémy vzdelávania marginalizovaných rómskych komunit patria:

➤ **Nízke zastúpenie v predškolskej výchove** - odborníci opakovane zdôrazňujú dôležitosť predškolskej výchovy pre zvýšenie školskej úspešnosti rómskych deti. Dostupne údaje však ukazujú, že zastúpenie Rómov v predškolských zariadeniach je naďalej veľmi nízke, pohybuje sa na úrovni okolo 1 – 8 % populácie podľa typu materskej školy (štátna, súkromná, cirkevná).

➤ **Nízka úspešnosť na základných školách** - existuje množstvo anekdotických údajov o neúspešnosti Rómov na základnej škole. Potvrdzujú to nepriamo aj niektoré „tvrdé“ dáta: údaje o nadmernom zastúpení Rómov v špeciálnych školách a údaje o zastúpení Rómov v jednotlivých ročníkoch. Podľa tabuľky zostavenej MPC Prešov je najvyššie zastúpenie Rómov na ZŠ v 1. ročníku (vyše 11%) a postupne klesá až na 6,8%. Indikuje to pravdepodobne práve trend preraďovania na špeciálne školy, či iných mechanizmov vyčlenenia rómskych deti zo vzdelávacieho procesu. V 10. ročníku povinnej školskej dochádzky na ZŠ (teda u deti, ktoré minimálne jeden ročník opakovali) boli však skoro dve tretiny deti (62,4% !!!) Rómovia.

➤ **Nízke zastúpenie na stredných a skoro žiadne zastúpenie na vysokých školách** - údaje zo Sčítania obyvateľov domov a bytov z roku 2001 ukazujú, že výsledná vzdelanostná štruktúra rómskeho obyvateľstva je radikálne odlišná od populácie SR ako celku. Kým z občanov slovenskej národnosti dosiahlo iba základne alebo nižšie vzdelanie 30% žien a 18,9% mužov, u občanov rómskej národnosti ide o 79,5% žien a 74,1% mužov.

➤ **Nadmerné zastúpenie Rómov v špeciálnom školstve** - konštatovanie nadmerného zastúpenia rómskych deti v špeciálnych školách pre deti s ľahkým mentálnym postihnutím je čím ďalej tým rozšírenejšie, vrátane zmienok o probléme v oficiálnych dokumentoch. Existuje taktiež

⁵ http://www.governance.sk/assets/files/romske-deti_v-sk-skolstve-www.pdf

rastúce množstvo dôkazov, že veľká časť týchto detí je tam neodôvodnene a žiadnym mentálnym postihnutím netrpí. Ide o deti, ktoré niekedy nie sú schopne uspieť v bežnej základnej škole a náš vzdelávací systém si s nimi nevie poradiť inak, ako zaradením do školy pre mentálne postihnutých. Ako ukázali viaceré výskumy medzinárodných i domácich organizácií (ERRC, SGI), zaraďovanie do špeciálnych škôl i tried je na niektorých miestach využívané aj ako mechanizmus segregácie rómskych detí.

➤ **Absencia rómskych pedagógov ako vzorov** – deti a mládež potrebujú svoje vzory. Jedným z prirodzených vzorov je aj pedagóg od ktorého môžu preberať nové poznatky a normy správania. Na Slovensku existuje nedostatok pedagógov pochádzajúcich z rómskych komunít, čo je aj dôsledok nízkeho zastúpenia Rómov vo vysokoškolskom vzdelávaní. Na druhej strane sa podarilo do vzdelávacieho systému zaviesť inštitút (rómskeho) asistenta.

➤ **Nedostatok vzdelávacích materiálov reflektujúcich špecifiká rómskych komunít** – okrem nedostatku štandardných učebníc pre potreby základných a stredných škôl nie je stále doriešená ani problematika špecializovaných vzdelávacích materiálov pre špecifické skupiny žiakov, akým sú aj marginalizované rómske komunity. Školy sa to v súčasnosti snažia riešiť cez projekty modernizácie vzdelávania finančne podporované zo zdrojov Európskych spoločenstiev.

➤ **Absencia výskumných kapacít v oblasti rozvoja a vzdelávania rómskych komunít** – aj napriek tomu, že v poslednom období na Slovensku vznikli špecializované pracoviska (napr. Ústav rómskych štúdií Prešovskej univerzity v Prešove) na výskum kultúry, histórie a realii Rómov stále existuje nedostatok kapacít vzhľadom na veľkosť rómskej populácie v spoločnosti.

Medzi základne problémy vo vzdelávaní (nielen rómskych) žiakov v súčasnosti patria: nezáujem o vzdelávanie a dianie v škole, nesústredenosť na hodinách, nízka akceptácia autorít, zlý vplyv masmédií, celkový nezáujem a pocit „nudy“ a pod.

3. Volebná gramotnosť a jej rozvoj vo vzdelávaní na základnej škole

Gramotnosť vo všeobecnosti chápeme ako zvládnutú zručnosť v bazálnej oblasti (čítať, písať, počítať), príp. v nadstavbovej oblasti (napr. práca s počítačom, cudzie jazyky a pod.). Volebnú gramotnosť chápeme ako schopnosť prijímať osobné rozhodnutia a aktívne ich uplatniť v rámci volebného systému danej krajiny pre svoje a spoločenské dobro v zmysle platnej legislatívy. Zo štatistik vyplýva nízke percento účasti voličov vo voľbách. Často sa tiež objavujú správy v médiách a volebnom korupčnom správaní a kupovaní hlasov (rómskych) voličov. Týmto negatívnym javom sa dá zabrániť najmä cez (vzdelávacie) pôsobenie na mladú generáciu prvovoličov a budúcich voličov.

Vzdelávanie je špecifická ľudská činnosť zameraná na osvojovanie si nových informácií a znalostí. Ekvivalentným výrazom je slovo edukácia, ktorú môžeme charakterizovať ako procesuálnu stránku pedagogického procesu.

Podrobnejšie definície dostupné napr. na www.wikipedia.org znejú:

- proces **cieľavedomého uvedomelého sprostredkovania a aktívneho utvárania a osvojovania si** vedeckých a technických vedomostí, intelektuálnych a praktických skúseností, utváranie morálnych rysov, osobitých záujmov a postojov. Je procesom utvárania osobnosti, individualizácie spoločenského vedomia, teda súčasťou socializácie.
- proces všestrannej humanizácie a kultivácie človeka zahrňujúci procesy ako je socializácia, enkulturácia a personalizácia, kde je zahrnutý široký rozvoj človeka. Vzdelávanie je proces všestrannej humanizácie človeka, je to pretváranie a zdokonaľovanie všetkých jeho schopností, zatiaľ čo výchova vstúpuje predovšetkým základné návyky, určitú citovú orientáciu a je činnosťou podstatne jednoduchšou, ktorá do vzdelania organicky vplýva.

Rozlišujeme nasledujúce typy vzdelávania :

o **Formálne vzdelávanie** („formal learning“) vzťahujeme k inštitúciám určeným na vzdelávanie a odbornú prípravu. Vedie k udeleniu oficiálne uznávaných dokladov a nadobudnutiu kvalifikácie.

o **Neformálne vzdelávanie** („non-formal learning“) prebieha popri hlavných prúdoch vzdelávania a odbornej prípravy a zvyčajne nie je ukončené vydaním oficiálnych dokladov. Neformálne vzdelávanie sa môže byť umožňované na pracovisku a v rámci aktivít občianskych združení a organizácií (napr. mládežnícke organizácie, odbory a politické strany). Môže byť umožňované aj prostredníctvom organizácií, ktoré boli vytvorené na doplnenie formálnych systémov vzdelávania (napr. výtvarné, hudobné, športové krúžky, súkromné hodiny ako príprava na skúšky).

o **Informálne vzdelávanie** (neinštitucionálne vzdelávanie; „informal learning“) je prirodzenou súčasťou každodenného života. Na rozdiel od formálneho a neformálneho vzdelávania sa nemusí byť zámerné. Dokonca si ho vzdelávajúci sa ani nemusia uvedomovať a nemusia ani rozpoznať, ako prispieva k ich vedomostiam a zručnostiam.

V rámci siete základných, stredných a vysokých škôl prebieha tzv. formálne vzdelávanie, cieľom ktorého je pripraviť absolventa školy prostredníctvom stanovených postupov k získaniu trvalých odborných a ľudských kompetencií, znalostí a zručnosti. Na rozvoj volebnej gramotnosti je potrebné v rámci formálneho vzdelávania uplatniť aj tzv. zážitkové vzdelávanie. Volebná gramotnosť sa dá rozvíjať aj v rámci neformálneho a informálneho vzdelávania.

Zážitkové učenie je jedna z najúčinnějších foriem učenia sa. Jedná sa o iný prístup pri učení (vzdelávaní), kedy sa miesto nudných faktorov, grafov a tabuliek predkladajú žiakom zážitky. Ide o formu interaktívneho učenia sa, kde aktívnej vstupuje objekt učenia – žiak. Ak na vlastnej koži zažijeme niečo zaujímavé, vytvorí nám to skutočné spomienky, ktoré pretrvávajú omnoho dlhšie, ako namemorované vedomosti. V súčasnej dobe sa zážitkové učenie využíva hlavne na:

- posilnenie rozvoja osobnosti
- sebapoznanie
- ovplyvnenie postojov ľudí
- lepšiu kooperáciu tímu
- poznanie tímových rolí
- odhalenie silných a slabých miest tímovej práce
- vedenie ľudí a rozvoj kreativity

Najviac zážitkové učenie fungovalo, keď sme boli deti. Objavovali sme svet všetkými našimi zmyslami a ku všetkému sme pristupovali priamo. Dnes sa učíme z diaľky. Akože opisom. Dostaneme skriptá a tie si čítame očami. Len zriedkavo nahlas. To je jeden zmysel z piatich. Samozrejme, že to nemôže viesť ku skutočným a trvalým spomienkam.

Podstatou metódy zážitkového vzdelávania je nasimulovanie reálneho života, tzv. v prípade témy volebnej gramotnosti ide o vytvorenie atmosféry volieb (či už prípravy propagácie kandidátov, predstavenie sa kandidátov verejnosti, samotný akt volieb, sčítanie hlasov, práca volebnej komisie a pod.) priamo na vyučovaní. Žiaci sa majú aktívne zapájať do prípravy, priebehu a vyhodnotenia v procese vzdelávania, učiteľ ma plniť úlohu tútora, príp. supervízora, ktorý dohliada na priebeh celého procesu a zasahuje iba v prípade potreby, ak je potrebné korigovať smer vývoja diskusie, príp. aktivít.

Zážitkové vzdelávanie by malo byť podporované v podmienkach základnej školy v čo najväčšom rozsahu, pričom by malo dochádzať k vytváraniu medzipredmetových väzieb aj za použitia metód projektového vyučovania.

4. Demokracia a občianska spoločnosť na Slovensku

Pojem demokracia (démokrátiá) pochádza z gréčtiny a je odvodený zo spojenia dvoch slov démos (ľud) a kratein (vládnuť).⁶ Práve z tohto slovného spojenia pochádza všeobecne známy pojem vláda ľudu. Demokracia má však oveľa hlbší význam a napriek tomu, že sa tento výraz často vyskytuje v mnohých diskusiách nielen v odborných kruhoch, ale čoraz viac sa objavuje aj medzi laickou verejnosťou, nemožno sa zhodnúť na jednej univerzálnej definícii, ktorá by vo všeobecnosti vysvetľovala význam demokracie. Ako východisko celej definície možno uviesť azda najfrekventovanejšiu definíciu demokracie, ktorej autorom je americký prezident Abraham Lincoln a predniesol ju v roku 1863 v súvislosti s udalosťami, ktoré rozhodovali o osude demokracie americkej demokracie.⁷ Ten vymedzil demokraciu ako „vládu ľudu, prostredníctvom ľudu a pre ľud (government of the people, by the people and for the people).⁸

Na základe týchto troch zložiek možno vnímať demokraciu podľa Lincolna teda ako:

- moc ľudu, a to nielen vo význame, že zahŕňa celý ľud, ale taktiež preto, že získava legitimitu vďaka podpore ľudu (vláda so súhlasom ľudu)
- vládu prostredníctvom ľudu, ktorú možno chápať v zmysle výkonu moci ľuďom, tj. v zmysle širokej účasti ľudu na procese vládnutia
- vládu pre ľud preto, že sa snaží pôsobiť pre spoločné blaho všetkých ľudí a zaistenie práv jednotlivcov.

Voľby a volebné správanie voličov na Slovensku

S inštitútom volieb sa stretávame nielen v oblasti politiky, ale taktiež na každej úrovni nášho života. Tak ako si volíme zodpovedných zástupcov už počas školskej dochádzky, taktiež aj každý politický subjekt (strana, hnutie, záujmová skupina) a medzinárodné organizácie si volia svojho predsedu, rovnako môžeme voliť aj prezidenta, parlament a pod. Na Slovensku máme voľby celoštátne a komunálne,

⁶ Podľa: Kačala, J.- Pisárčiková, M.- Považaj, M.: Krátky slovník slovenského jazyka, SAV Jazykovedný ústav Ľ. Štúra, Bratislava 1997, s. 106

⁷ Podľa: Lansford, T.: *Democracy. Political systems of the world*. 2004, USA, s. 10

⁸ Hloušek, V. – Kopeček, Ľ.: *Demokracie. Teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie*. Brno : Masarykova univerzita, 2007, s. 15

ktoré sú organizované tiež na celoštátnej úrovni. Volíme si prezidenta, poslancov parlamentu, poslancov župných a miestnych, europoslancov.

Každý typ volieb pritom musí obsahovať základné determinanty, ktorými sú:

- kto môže kandidovať
- kto je kandidátom
- kto môže voliť
- aké sú volebné pravidlá

Základným princípom zastupiteľskej demokracie sú taktiež slobodné a spravodlivé voľby. Voľby však odrážajú okrem toho, akých zástupcov si občania zvolia pre rozhodovanie o zásadných záležitostiach v spoločnosti, taktiež aj to, akým smerom sa vyvíja volebné správanie občanov – voličov.

Volebné správanie je jedným z druhov politického správania, ktoré sa sústreďuje predovšetkým na správanie voličov v súvislosti s voľbami, teda účasť voličov vo voľbách, ich miera záujmu o voľby, dôvody a faktory, ktoré voličov v takomto správaní ovplyvňujú.

Politické správanie sa podľa Sopóciho najčastejšie chápe ako „akákoľvek forma sociálneho správania, obsahujúca politickú dimenziu, čiže ako akákoľvek forma správania jednotlivcov alebo sociálnych skupín súvisiaceho s politickou mocou spoločnosti.“⁹ Ide teda o správanie, ktoré je zamerané na získanie alebo udržanie moci, či jej využívanie, rovnako aj na ovplyvňovanie držiteľov moci apod. Volebné správanie je súčasťou tzv. politického správania, ktoré zahŕňa v sebe okrem samotného volebného, resp. voličského správania v sebe aj mnohé ďalšie správania a konania. Ide napríklad o činnosť v politických stranách, kandidovanie a vykonávanie verejných funkcií, akcie protestu voči držiteľom moci, súťaženie politických strán, účasť v sociálnych hnutiach atď.

Volebné správanie mapujú už od prvej polovice 19. storočia výskumy volebného správania. Vďaka nim máme možnosť objasniť zákonitosti voličského správania občanov, resp. priniesť vysvetlenie volebného správania, aby sme ho na

⁹ Sopóci, J.: *Sociológia politiky*. Bratislava : Polygrafické stredisko UK, 2002, s. 177

základe tohto poznania mohli predpovedať, ovplyvňovať ho apod. Práve tieto výskumy, správy z výskumov a rôzne analýzy, nám umožňujú sledovať, akým smerom sa volebné správanie voličov vyvíja. Samozrejme, okrem volebného práva, resp. možnosti voliť sa volebné správanie prejavuje aj mierou záujmu o voľby a politické dianie v spoločnosti, stupňom participácie občanov na politike i vedomosťami, ktorými o politike disponujú.

Na rozvoj volebného správania vplýva niekoľko faktorov, ktoré sú zároveň predpokladmi k uplatneniu volebného práva. Tóth uvádza tri základné podmienky:

- Voliči musia mať k dispozícii rovnaké množstvo a kvalitu informácií na volebné rozhodnutie.
- Voliči musia mať rovnakú schopnosť spracovať získané informácie.
- Voliči musia mať rovnakú úlohu zúčastňovať sa volebného procesu.¹⁰

Disponovať však volebným právom ešte nie je zárukou, že prvovoliči poznajú svoju zodpovednosť, ktorá im z uvedeného práva aj vyplýva. Ako je dlhodobo známe, jednou z črt volebného správania na Slovensku je aj neochota zúčastniť sa na voľbách a nerozhodnosť, komu v parlamentných (ale i iných) voľbách dajú svoj hlas, čo je v konečnom dôsledku primárnym dôvodom ich volebnej neúčasti. Volebné správanie voličov je okrem racionálnych motívov voľby podmienené aj iracionálnymi motívmi. Ide teda motívy, na základe ktorých sa rozhoduje volič pre danú politickú stranu, pretože rieši spoločenské otázky, ktoré voliča zaujímajú. Sú to predovšetkým aktuálne politicko – spoločenské otázky, napríklad nezamestnanosť, ekonomický dopad zavedených reforiem, kriminalita apod. Rovnako však výrazným spôsobom formujú volebné správanie voličov aj motívy, ktoré sú viazané k emóciám či iracionalite, a tým je napríklad fenomén nacionalizmu v rámci postkomunistického priestoru.¹¹

¹⁰ Podľa: Tóth, R.: *Koncepcia politického systému*, Bratislava : Úrad pre stratégiu rozvoja spoločnosti, vedy a techniky SR, 1998, s. 80

¹¹ Podľa: Žúborová, V.: *Hlas prvovoliča. Volebná štúdia prvovoličov Trnavského kraja*. Trnava : Katedra politológie. Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2010, s. 7

Na Slovensku prebehli v 90. Rokoch 20. storočia systémové zmeny politického, ekonomického a sociálneho charakteru. Išlo v prvom rade o utváranie nového politického systému politickými elitami, formu štátnej existencie, ekonomickú transformáciu a integráciu Slovenskej republiky do NATO a EÚ. V súčasnosti sa volebné správanie na Slovensku vyznačuje najmä nezáujmom o voľby, čo je charakteristické najmä pre skupinu tzv. prvovoličov (osoby, ktoré majú právo voliť prvý krát po dovŕšení 18. roku veku života).

No volebné správanie prvovoličov necharakterizuje len ich (ne) účasť vo voľbách, ale i celkový záujem o politické dianie. Prvovoličov i mladých voličov dlhodobo sprevádza nezáujem o politické dianie v spoločnosti a dokonca kritika či odstup od politiky a nedôvera k politikom. Na základe výskumov týkajúcich sa tejto problematiky možno skonštatovať, že mladí majú pre takéto správanie aj určité dôvody. Výskum *Mladí 2000* potvrdil, že s názorom „politika je špinavá vec“ sa stotožňuje až 77 % opýtaných prvovoličov; to, že „nezáleží, kto je pri moci, všetci politici sú skorumpovaní“ si myslí 70 % respondentov; s tým, že „politici sa len hádajú a neriešia problémy ľudí, ako som ja“ súhlasí 88 %. Rovnako býva dôvodom aj pocit bezmocnosti pri podieľaní sa na politike, kde k výroku „ľudia ako ja nemajú žiadny vplyv na to, akým smerom sa spoločnosť uberá“ prejavilo súhlas 76% opýtaných.¹² Vysoký podiel súhlasu s jednotlivými výroky naznačuje, že situácia je dlhodobo viac – menej kritická a je potrebné sa ňou zaoberať.

Iný výskum, zaoberajúci sa volebným správaním prvovoličov, ktorý realizovali pracovníci Katedry politológie Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave¹³, poskytol tri najčastejšie dôvody nezájmu prvovoličov o voľby a dianie v politike. Sú to:

1. **Nedostatok informácií:** málo zrozumiteľných informácií o voľbách, politických stranách a o politikoch uvádzali ako najčastejšiu príčinu ich nezájmu o voľby. Mnohí uvádzali, že ak by disponovali viacerými informáciami z tlače alebo iných médií, rozhodne by sa ich záujem o politiku a samotné voľby zvýšil. Je však nevyhnutné doplniť, že prvovoliči zároveň uviedli, že tieto informácie ani sami nevyhľadávajú.

¹² Podľa: Gyárfášová, O.: *Retrospektívny pohľad na volebné správanie.*, Bratislava : IVO, 2006, s.3

¹³ Pre viac info: Mihálik, J. – Podoláková, E.: *Prvovoliči a ich voličské správanie. Výskum politickej participácie mladých ľudí. Záverečná správa z výskumu.* Trnava : Katedra politológie, FF UCM v Trnave, 2010

2. **Nezáujem o politiku a politické dianie:** ďalším dôvodom ich nezájmu bola celková apatia prvovoličov. Jednoducho sa o politické dianie nezaujímajú, a to je pre nich postačujúci dôvod, aby sa nepodieľali na politickej participácii nijakým spôsobom.

3. **Strata dôvery v možnosť niečo zmeniť:** pomerne často vyskytujúcim sa dôvodom bola aj situácia, keď sa mnohí prvovoliči nazdávajú, že svojím záujmom o politické dianie či hlasom vo voľbách aj tak politickú situáciu na Slovensku nezmenia, a preto nemajú dôvod zaujímať sa o ňu. Aj napriek týmto dôvodom, sú však prvovoliči pre politické strany atraktívnou cieľovou skupinou. Je to práve z toho dôvodu, že u mladých ľudí, ktorí sa nikdy nepodieľali na účasti na politickej moci, nemožno badať žiadne predchádzajúce skúsenosti a väzby na politické strany.¹⁴ Napriek tomu však mladí vyrastajú v prostredí, ktoré sa zväčša o politiku zaujíma a to je pre nich dôležitým a často nevyhnutným faktorom, ktorý im pri rozhodovaní môže pomôcť. Rozhodovanie prvovoličov vo voľbách do Národnej rady ovplyvňujú predovšetkým rady rodičov, a to vo výraznej miere v prípade, že ešte nie sú rozhodnutí, koho budú voliť a či vôbec pôjdu voliť. Zaujímavé je, že v tejto súvislosti absentuje medzigeneračný konflikt. Rodičia sú skôr v pozícii poradcov, mladí sa proti ich názorom nebúria.

Výsledky výskumu Katedry politológie UCM v Trnave ešte dopĺňajú, že mladí prvovoliči na Slovensku sa rozhodujú v prípade parlamentných volieb pod vplyvom viacerých faktorov. Ide o:

- + vplyv rodinných príslušníkov
- + zhodný názor s kamarátmi a rovesníkmi
- + zaujímavosť predvolebných kampaní politických strán
- + informácie, ktoré prinášajú o politických stranách a ich predstaviteľoch
- + médiá
- + poznatky o minulom pôsobení jednotlivých politických strán
- + program a ciele, ktoré chcú jednotlivé strany dosiahnuť
- + sympatie s predstaviteľmi jednotlivých politických strán¹⁵

¹⁴ Podľa: Gyárfášová, O. – Velšic, M.: *Volebné správanie slovenských voličov v prvých eurovoľbách a širšie súvislosti vnímania členstva v E*, 2006, s. 4

¹⁵ Podľa: Mihálik, J. – Podoláková, E.: *Prvovoliči a ich voličské správanie. Výskum politickej participácie mladých ľudí. Záverečná správa z výskumu*. Trnava : Katedra politológie, FF UCM v Trnave, 2010, s. 6

V odbornej literatúra sa pre zvýšenie klesajúceho záujmu prvovoličov i mladých ľudí o voľby uvádza niekoľko možných riešení:

- Prehodnotiť efektívnosť výchovy mladých ľudí, najmä prvovoličov k aktívnemu demokratickému občianstvu na Slovensku v školách a tiež občianskych združeniach mládeže a rozvinúť novú koncepciu vzdelávania mládeže o poslaní samosprávnej a zastupiteľskej demokracie vo väzbe na volebné superroky (ako napr. rok 2014).¹⁶
- Zabezpečiť výchovu mladých ľudí k občianstvu prostredníctvom vzdelávania, napr. zavedením vyučujúceho daného vyučujúceho predmetu na základných stredných školách.
- Zaviesť efektívne diskusie študentov s politológmi, sociológmi a pracovníkmi mládežníckych organizácií pred jednotlivými voľbami pre poskytnutie základných informácií, ktoré by prvovoličom mohli byť nápomocné pri rozhodovaní.
- Zamerať sa na distribúciu pútavých brožúr či publikácií určených prvovoličom vysvetľujúcich potrebné informácie k daným voľbám ako určitý „vreckový slovník prvovoliča“.
- Prehodnotiť doterajšiu koncepciu podpory a významu mládežníckych organizácií pri politických stranách z hľadiska ich nezastupiteľnej funkcie politickej socializácie mládeže.¹⁷
- Zvýšiť komunikáciu zo strany politických subjektov a ich predstaviteľov s prvovoličmi a mladými voličmi a využívať internet ako základný nástroj komunikácie s prvovoličmi prostredníctvom blogov, diskusií, sociálnych sietí apod.
- Aktívne sa venovať problematike volebnej gramotnosti so špecifickým zreteľom na marginalizované komunity, ako napr. rómska komunita.

¹⁶ Podľa: Macháček, L.: *Prvovoliči – a ich volebné správanie. Identifikačný list výskumu*. Dostupné na internete: <http://www.vyskummladeze.sk/index.php?option=content&task=view&id=115>

¹⁷ Macháček, L.: *Slovenskí študenti ako prvovoliči vo voľbách do Európskeho parlamentu v roku 2009*. Trnava : Katedra politológie, FF UCM v Trnave, 2010, s. 29

POUŽITÁ A DOPORUČENÁ LITERATÚRA

- ✓ BÚTOROVÁ, Z.: Nová vláda nemá podporu väčšiny verejnosti., [online], Bratislava :
- ✓ IVO, 2006, 5 s., [cit. 2011-04-11], Dostupné na internete: http://www.ivo.sk/buxus/docs/vyskum/subor/produkt_2351.pdf
- ✓ DAHL, R.: O demokracii. Průvodce pro občany. Praha : Portál, 2001, 192 s., ISBN 80-7178-422-2
- ✓ GÁBOROVÁ DANIELA: Volebné správanie prvovoličov vo voľbách do Národnej rady Slovenskej republiky po roku 1993, diplomová práca, Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2011, 61 str.
- ✓ GYÁRFÁŠOVÁ, O. – VELŠIC, M.: Prvovoliči a druhovoliči vo volebnej kampani 2002 – I. časť., [online], Bratislava : IVO, 2002, 15 s., [cit. 2011-04-10], Dostupné na internete: http://www.ivo.sk/buxus/docs/vyskum/subor/produkt_4119.pdf
- ✓ GYÁRFÁŠOVÁ, O. – VELŠIC, M.: Volebné správanie slovenských voličov v prvých eurovoľbách a širšie súvislosti vnímania členstva v EÚ. [online], Bratislava : IVO, 2006, 58 s., [cit. 2011-04-15], Dostupné na internete: http://www.ivo.sk/buxus/docs/vyskum/subor/produkt_4152.pdf
- ✓ GYÁRFÁŠOVÁ, O.: Retrospektívny pohľad na volebné správanie. [online], Bratislava: IVO, 2006, 5 s., [cit. 2011-04-11], Dostupné na internete: http://www.ivo.sk/buxus/docs/vyskum/subor/produkt_2353.pdf
- ✓ HLOUŠEK, V. – KOPEČEK, L.: Demokracie. Teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie. Brno : Masarykova univerzita, 2007, 380 s., ISBN 978-80-210-4249-0
- ✓ HORVÁTH, P.: Voľby a volebné systémy. In Slovenská politologická revue. ISSN 1338-3140, č. 4/2004, 18 s., Dostupné na internete: <http://www.ucm.sk/revue/2004/4/horvath.pdf>
- ✓ KATUNINEC M., - ZÁLEŠÁK, T.: Rub a líce demokracie. Zborník z konferencie uskutočnenej v Trnave 8. novembra 2006. Trnava : Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2006, 198 s., ISBN 80-8082-106-2
- ✓ KLOKOČKA, V.: Ústavní systémy evropských států. Praha : Linde, 2004, 424 s., ISBN 80-7201-606-7
- ✓ KOPEČEK, L.: Demokracie, diktatury a politické stranictví na Slovensku. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006, 347, ISBN 80-7325-076-4
- ✓ KRIŠTOFÍK, M.: Volebný systém do Národnej rady Slovenskej republiky. [online], 2001, [cit. 2011-04-15], Dostupné na internete: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=65>
- ✓ MACHÁČEK, L.: EUYOUNG PART. Politická participácia mladých ľudí v Európe. Záverečná správa z výskumu. Trnava : CERYSS FF UCM v Trnave, 2005, 64 s.
- ✓ MACHÁČEK, L.: Občianska participácia a výchova k európskemu občianstvu. In: Sociológia. 2002, vol. 34, no. 3, s. 461 – 482
- ✓ MACHÁČEK, L.: Prvovoliči – a ich volebné správanie. Identifikačný list výskumu. [online]. Trnava, 2010. [cit. 2011-04-14]. Dostupné na internete: <http://www.vyskummladeze.sk/index.php?option=content&task=view&id=115>
- ✓ MACHÁČEK, L.: Slovenskí študenti ako prvovoliči vo voľbách do Európskeho parlamentu v roku 2009. Trnava : Katedra politológie, FF UCM v Trnave, 2010, 32 s. ISBN 978-80-969686-4-059
- ✓ MIHÁLIK, J. – PODOLÁKOVÁ, E.: Prvovoliči a ich voličské správanie. Výskum

politickéj participácie mladých ľudí. Závěrečná správa z výskumu. Trnava : Katedra politológie, FF UCM v Trnave, 212 s., Dostupné na internete: http://www.vyskummladeze.sk/images/stories/iuventa/DAVM_029/ucm_prvovoli.pdf

- ✓ SARTORI, G.: Teória demokracie. Bratislava : Archa, 1993, 276 s., ISBN 80-7115-049-5
- ✓ SIEDENTOP, L.: Demokracie v Evropě. Brno : Barrister & Principal, 2004, 232 s., ISBN 80-86598-76-4
- ✓ SOPÓCI, J.: Sociológia politiky. Bratislava : Polygrafické stredisko UK, 2002, 200 s., ISBN 80-223-1691-1
- ✓ SOPÓCI, J. a kol.: Slovensko v deväťdesiatych rokoch. Osem pohľadov. Bratislava : Univerzita Komenského, 2003, 352 s., ISBN 80-223-1732-2
- ✓ SUTOR, B.: Politická etika. Trnava : Dobrá kniha, 1999, 380 s., ISBN 80-7141-222-8
- ✓ ŠTEFANČÍK, R.: Politické mládežnícke organizácie na Slovensku. Bratislava :
- ✓ ŠVEDA, D. – PETRIOVÁ, M. – ŠKULTÉTYOVÁ, L.: Parlamentné voľby. Bratislava : Epos, 1998, 192 s., ISBN 80-8057-077-9
- ✓ TÓTH, R.: Koncepcia politického systému, Bratislava : Úrad pre stratégiu rozvoja spoločnosti, vedy a techniky SR, 1998

Internetové zdroje:

<http://wikipedia.org/>

<http://books.google.com/>

<http://slovenskamigracia.sk/sk>

<http://www.euractiv.sk/>

<http://www.facebook.com/>

<http://www.ivo.sk/>

<http://www.nrsr.sk/>

<http://www.pravda.sk/>

<http://www.priamademokracia.sk/>

<http://www.sme.sk/>

<http://www.volby.fair-play.sk/index.php>

<http://www.vyskummladeze.sk/>

<http://www.worldbook.com/>